

УЯВЛЕННЯ ПРО БОГА У ПОСТНЕКЛАСИЧНІЙ ПАРАДИГМІ ЯК ТРАНСФОРМАЦІЯ ВЗАЄМИН НАУКИ ТА РЕЛІГІЇ

Особливість сьогоденного стану усвідомлення людством свого місця у Всесвіті, а також у дійсності, характеризується через потребу повернення цілісності осягнення буття. Безперечно, що така цілісність можлива лише за умови синтезу різних сфер духовного осягнення дійсності. У даному випадку, ми будемо вести мову про науку та релігію, які після століть протистояння мають можливість для переосмислення значення однієї для іншої. Обґрунтуванням зазначеної позиції є виникнення постнекласичної парадигми. Вона постає зразком і водночас легалізацією нових методик, особливо у науковій сфері. Наука постнекласичної доби стає холістичною, тобто повертається до усвідомлення необхідності розуміння дійсності як нерозривної, такої, що всі її елементи є зрозумілими лише в інтегрованості.

Класична наука постала перед проблемою неможливості поєднати конкретність вивчених і проаналізованих нею виявів рівнів буття із самим буттям як універсальним. Зокрема, це проявилось у галузі фізики: виявилось, що в основі усіх процесів взаємодії між субатомними частинками принципово важливими є невизначеність та доповнюваність. Стало очевидним, що оскільки сама людина, а точніше її тіло складається із таких частинок, то вона як суб'єкт не може розглядатися відокремлено від об'єкта. Тобто, проблема суб'єктно-об'єктного відношення, яка є основою класичної наукової методології, не дає можливості дотриматися принципу «невтручання у спостережуване». Відкриття окресленого феномену дає підстави пригадати, що людина давно знайома із розуміння своєї невід'ємності від оточуючого її світу. В античній філософії Платон розвинув вчення про ідеї, які є поза фізичною дійсністю і через осягнення яких людина здатна зрозуміти принципи буття та його Творця. В певному тлумаченні, платонівське вчення було запозичене ранньою християнською церквою, оскільки уявлення про Деміурга близьке до релігійного поняття Бога як творця. У сучасному тлумаченні Бог як творець розуміється не як Той, Хто створив Всесвіт, а як постійно присутній в ньому, той хто продовжує творити. «Воля Божа – це єдине джерело створеного буття» [1, с.83]. Бог не просто модель або міф для людської душі, це принцип розуміння нею буття. Для релігії важливою частиною розуміння людиною дійсності є її суб'єктивна потреба у цьому, а також визнання особистого досвіду. Наука для віруючої людини постає доповненням інтерпретації того, які принципи Бог заклав у своє творіння, завдяки цьому вона віднаходить свою подібність Творцю, усвідомлює цілісність із Всесвітом. Таким чином, наука сприятиме обґрунтуванню граничних підстав людського існування. Питання постає у тому, як саме наука і релігія можуть взаємодіяти в постнекласичному середовищі? Відповідь на дане питання полягає у пошуку спільного знання, яке має мати атрибути універсальності, «точки довіри і опертя», а не виконувати

функцію «прикриття білих плям у знанні». Лише за такої умови можна вести мову про цілісне розуміння буття, а не чергову спробу абсолютизації істини.

Уявлення про Бога як Творця відоме людству здавна, але певне наукове осмислення Абсолюту з'явилося лише у постнекласичній науковій парадигмі, коли виникло поняття «стіни Планка». Останнє окреслило межі людського пізнання, тобто за величинами нижче сталої Планка теоретизувати про щось конкретне проблематично. Водночас деякі науковці у галузі фізики вважають, що пізнання вищих рівнів дійсності можливе лише на основі релігійних, езотеричних або містичних практик. Зокрема, російський фізик Шипов Г.І. та Акімов А.Е. вважають, що між сферою матеріальної дійсності і Богом є рівень невпорядкованості, який можна визначити як «матеріал для творчості». На цьому рівні визначальна роль належить свідомості, яка проявляється як Надсвідомість, Бог. Більш об'єктивним для науки є рівень фізичного вакууму через який і проявляється «створене» вищих рівнях. Такий погляд узгоджується із релігійним поглядом *creatio ex nihilo*. Фізичний вакуум у сучасному розумінні – це не пустота, а потенціал, в якому приховано потенційну матерію. Для її отримання необхідно величезну кількість енергії. Такий підхід не видається фантастичним, оскільки теорія Великого вибуху передбачає виникнення Всесвіту з сингулярності. Поняття сингулярності фактично неможливо описати за допомогою фізичних характеристик, єдиним її атрибутом є нескінченність всіх величин. Отже, це є свідчення того, що Бог дійсно може бути Творцем дійсності і заклав певні принципи його розвитку. Біблія та інші святі книги описують тлумачення виникнення дійсності виходячи із рівня уявлень про Бога притаманні їхній епосі. Тому не коректно шукати в Біблії наукове знання, вона здатна підштовхнути людину до пошуку Творця, але від неї залежить суб'єктивне відкриття. «Віра у творіння *ex nihilo* була і буде метафізичною вірою, вкоріненою у богословськи зрозумілій необхідності того, що Бог постає єдиною основою всього існуючого»[3, с. 85]. Для релігії є принциповим визнання Бога як початку буття, як його джерела тощо. Тому незалежно від того, яку теорію ми будемо використовувати у поясненні виникнення дійсності, кожна з них може описувати Божу творчість. Наукова методологія класичного типу – це межі людського пізнання, а релігійне осягнення – це вихід за межі і не тільки суто наукові, але й власні. Людська свідомість вказує, що виникнення Всесвіту не випадок сліпих сил, проте вихід за межі свідомості дає можливість зрозуміти всю цілісність творіння Бога. Людина може відкрити таке знання, але за умови, що Бог не буде нею «понижений» до рівня майстра. «Чим далі крокують відкриття, тим більше втрачають ґрунт теологічні, філософські, фізичні та інші «докази існування Бога». Та одночасно існування Бога стає тим яснішим у його творінні»[4, с. 101].

Богові можна приписувати різні атрибути, але визначити Його неможливо, тому актуальність релігії може бути заперечена тими, хто цього хоче, а не раціонально чи науково – все залежить від наших граничних переконань, які мають внутрішню, суб'єктивну природу.

1. Барбур И. Религия и наука: история и современность. – М., 2000; 2. Лесков Л.В. Нелинейная Вселенная: новый дом для человечества. – М., 2003; 3. Полкинхорн Дж. Вера глазами физика. – М., 1998; 4. Філберт Б. Світи перед Богом. – Львів, 1996; 5. Шипов Г.И. Теория физического вакуума. – М., 1993.

Жанна Шафаренко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

НАУКА І РЕЛІГІЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗРУШЕНЬ

На сучасному етапі еволюції суспільства формуються нові взаємовідносини між формами суспільної свідомості, а саме: наукою і релігією. Розгляд науки в культурному контексті як знання і як традиції, а також аналіз співвідношення когнітивного та ціннісного вимірів наукового пізнання дозволяє усвідомити роль співвідношення істин природи та істин одкровення як базису, що виникає на етапі формування класичної науки і транслюється в наступні зі збереженням двовимірності – на рівні особистості та на соціальному рівні.

На сучасному етапі суспільного розвитку слід уникати перебільшення конфліктності чи надмірного спрощення в розумінні протиріч при обговоренні спільних для науки і релігії фундаментальних проблем картини світу, що досягається за рахунок діалогічної позиції як ученого, так і богослова, яка в наш час утримує в собі обидва крайні стани. Довгий час в соціумі і науковій спільноті домінували моделі діалогу як найперспективнішого типу взаємовідношення цих двох важливих сфер пізнання і культури. З передісторії взаємовідношення науки й релігії – від зародження раціональної думки і до новоевропейської науки – бере витoki глибока напруженість між розумом і вірою. Цей факт суттєво вплинув на подальшу історію їхніх стосунків і лежить в основі пояснення походження й сутності найпоширенішого стереотипу, що зберігся в свідомості до сьогодні та визначає взаємини науки й релігії як конфлікт. Конфліктність співіснування протягом багатьох століть яскраво демонстрували, з одного боку, науковий матеріалізм, а з іншого – біблійний буквалізм. Втім, модель конфлікту була домінуючою на етапі класичної науки. Альтернативним конфлікту історичним типом відношення науки й релігії стало визнання їх незалежності як самостійних сфер пізнання і діяльності, які орієнтовані на вирішення різних задач, використовують різні методи, різні мови тощо.

Прибічники позиції невтручання науки й релігії у справи одне одного вважають, що їхні завдання не перетинаються: наука прагне фактів і розвиває теорії, які їх пояснюють, а релігія спрямовує свій інтерес у сферу людських цілей, смислів і цінностей. Дійсно, у науковому співтоваристві поширеним є погляд на нейтральність науки по відношенню до віри або безвір'я через вирішення нею інших питань. Проте, досягнення теоретичної фізики спростовують простоту і недалекоглядність такого роду тверджень. Тільки на